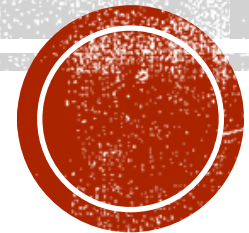

PSIHODRAMA U DRUŠTVENOM PROSTORU: OD USAMLJENOSTI KA POVEZANOSTI I DELOVANJU

Ivana Slavković

Institut za psihodramu, Beograd

Evropski akreditovani psihoterapijski trening institut (EAPTI) u
okviru Evropske asocijacije za psihoterapiju (EAP)

ZAJEDNO U INICIJATIVI I DELOVANJU

- Ovaj rad predstavlja iskustvo koje **smo zajednički stvarali kroz angažovanje Instituta za psihodramu iz Beograda**. Iako ga predstavljam iz svog ugla, važno mi je da istaknem da je reč o zajedničkom poduhvatu, koji je bio moguć jedino zahvaljujući posvećenosti, saradnji i doprinosu svih nas koji smo u njemu učestvovali.
- Ovo izlaganje posvećujem koleginicama i kolegama iz Instituta, a naročito našim edukantkinjama i edukantima, **uz iskrenu zahvalnost** za njihovu posvećenost, solidarnost i spremnost da svoje znanje, iskustvo i energiju stave u službu timskog delovanja za podršku drugima.

GLAVNE PROTESTNE AKTIVNOSTI - RETROSPEKTIVA

Glavne aktivnosti studenata i studentkinja, građana i građanki nakon pada nadstrešnice u Novom Sadu 1. novembra 2024. godine:

- **15, a kasnije 16 minuta komemorativne ćutnje**
- **Protestni skupovi** (uključujući velike proteste na nacionalnom nivou)
- **Marševi širom Srbije** (počeli 31. januara 2025)
- **Biciklističke vožnje širom zemlje, uključujući i vožnju do Strazbura** (80 studenata, 1.400 km za 13 dana), april 2025.
- **Štafetni ultramaraton do Brisela** (21 student, 1.933 km za 18 dana), april 2025.
- **Od 28. juna 2025. – građansko samo-organizovanje u okviru zborova građana**, uključujući mirne blokade ulica i protestna okupljanja širom zemlje.

17:26 / 13°C

N1

PROFESORI TRČE ŠTAFETNI MARATON • N1 • NALOŽENO DA SE OD ČETIRI NVO U SRBIJI UZME SVA DOH

ŠTA JE INSTITUT ZA PSIHODRAMU DO SADA RADIO?

- **Javno saopštenje na veb stranici Instituta za psihodramu** kojim se pruža podrška studentskim zahtevima i osuđuje nasilje.
- **Podrška saopštenju „Apel stručnjaka iz oblasti mentalnog zdravlja na prestanak primene sile“**, koje je tokom jula 2025. potpisalo više od 1.300 stručnjaka/kinja za mentalno zdravlje u Srbiji.
- **Besplatna psihoterapijska podrška** studentima traumatizovanim tokom blokada fakulteta i protesta – u toku.
- **Psihodramske aktivnosti na protestima** u Nišu i Beogradu 2025, uključujući:
 - a) *Poruke za budućnost*
 - b) Psihodramske akcije (obraćanja i vinjete)
 - c) Psihološku prvu pomoć
- **Prostorije Instituta u Beogradu** korišćene su kao **prostor za zaštitu, podršku i pružanje prve pomoći** tokom protesta u Beogradu (mart 2025).

PSIHODRAMSKE AKTIVNOSTI NA PROTESTIMA U NIŠU I BEOGRADU

- **KO?**

Psihoterapeutkinje i edukatorke Instituta za psihodramu u Beogradu, (većina sa više od 20 godina iskustva u radu sa traumom), kao i edukanti/kinje pridružili su se protestima u Nišu i Beogradu. Inicijativa za ove aktivnosti potekla je od edukantkinja i edukanata.

- **KAKO?**

- Uz saradnju sa Univerzitetom u Nišu. Zadatak: pružanje *psihološke prve pomoći*.
- Organizovan odlazak u Niš sopstvenim sredstvima.

- **GDE?**

- Centar Niša.
- Centar Beograda.

- **KADA?**

- 1. mart 2025. – Niš.
- 15. mart 2025. – Beograd.

ZAŠTO?

- Izjava o etičkim principima **Evropske asocijacije za psihoterapiju (EAP)** (2018. godine)

PREAMBULA: Psihoterapeuti poštuju dostojanstvo i vrednost svakog pojedinca i teže očuvanju i zaštiti osnovnih ljudskih prava. Posvećeni su unapređivanju znanja o ljudskom ponašanju i razumevanja koje ljudi imaju o sebi i drugima, kao i primeni tog znanja u cilju unapređenja dobrobiti ljudi.

- Tokom poslednje dve godine u Srbiji su zabeleženi brojni događaji i postupanja koji izazivaju ozbiljnu zabrinutost u pogledu poštovanja i zaštite ljudskih prava, a naročito prava i sloboda garantovanih članovima 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 19, 20, 21, 23. (stav 1.i 2.) i 28. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima Ujedinjenih nacija.

FEDERACIJA EVROPSKIH PSIHODRAMSKIH TRENING ORGANIZACIJA (FEPTO)

FEPTO ETIČKI KODEKS ČLAN 3.8

- **Psihodramatičari se zalažu za principe antidiskriminatorne prakse, slobode govora i ljudskih prava i treba aktivno da preduzimaju korake u cilju njihovog promovisanja.**

FEPTO ETIČKI KODEKS ČLAN 3.6

- **Psihodramatičari mogu koristiti svoje veštine za podsticanje istraživanja društvenih pitanja izvan okvira terapije.**

FEPTO ima ***Radna grupa za izgradnju mira i transformaciju konflikata*** koja predstavlja specijalizovanu mrežu unutar Federacije evropskih organizacija za edukaciju iz psihodrame (FEPTO).

„Societrija, individualne uloge i kolektivitet u akciji. Briga o čovečanstvu i njegovom okruženju.“ (Konferencija i godišnji sastanci FEPTO-a, Torino, 2026.)

JAKOB LEVI MORENO – OSNIVAČ PSIHODRAME

- „Pa, doktore Frojde, ja počinjem tamo gde Vi završavate. Vi se susrećete s ljudima u veštačkom okruženju svoje ordinacije. Ja ih srećem na ulici i u njihovim domovima, u njihovom prirodnom okruženju. Vi analizirate njihove snove. Ja im vraćam hrabrost da ponovo sanjaju. Vi ih analizirate i rastavljate na delove. Ja im omogućavam da odigraju svoje sukobljene uloge i pomažem im da ponovo sastave te delove u celinu.“*

Moreno je razvio i specifične metode fokusirane na interpersonalne odnose i društvena pitanja i probleme:

- **Sociodrama** - grupni pristup analizi i tretmanu socijalnih pitanja i problema
- **Sociometrija** - nauka o merenju interpersonalnih relacija (Moreno 1953)

* Marineau, R. F. (Year). *Jacob Levy Moreno, 1889–1974: Father of Psychodrama, Sociometry, and Group Psychotherapy*. Routledge. Quotation included in the discussion of the 1912 encounter with Sigmund Freud

FILOZOFIJA I TRADICIJA PSIHODRAME

Psihodramski pristup prevazilazi okvire terapijske ordinacije i može se primenjivati i u javnom prostoru.

- Psihodrama je potekla iz bečkog parka Augarten i razvijala se kako bi pružila podršku marginalizovanim, potlačenim i isključenim grupama (izbeglice, seksualni radnici/e, osobe sa mentalnim poteškoćama/poremećajima).
- Psihodramski pristup podstiče društveni angažman i individualnu odgovornost za dobrobit zajednice.

Namenjen je ne samo radu sa pojedincima i malim grupama već i radu sa velikim grupama i društvom u celini.

- Preispituje kulturne i društvene norme i odbacuje patologizaciju odstupanja od njih.

Inkluzivnost, a ne isključivanje, treba da bude temelj društva!

TEORIJA LIČNOSTI I RAZVOJA U PSIHODRAMAMA – ZNAČAJ SOCIJALNOG ASPEKTA

- Psihodramski pravac je prvi među psihoterapijskim pravcima koja se prvenstveno fokusirao na **interakciju i interpersonalne odnose**.
- Ličnost se razvija kroz **interakciju** pojedinca sa drugim ljudima i okruženjem, kroz odigravanje uloga (fizioloških, psiholoških i socijalnih). **Ličnost nastaje kroz interakciju!**
- Svaka uloga ima **ličnu i društvenu** stranu (uključujući i fiziološke uloge).
- Nijedna uloga ne postoji u vakumu; niko ne postoji u vakumu.
- **Pojedinac se ne može razumeti odvojeno od svog socijalnog okruženja**, lično i socijalno su dva neodvojiva aspekta ljudskog functionisanja.

PSIHODRAMSKA AKCIJA/PSIHODRAMA

- **Osnovni elementi psihodrame**
- **Scena**
- **Protagonista/kinja**
- **Pomoćna ega (pomoćne ličnosti)**
- **Terapeut/kinja**
- **Publika**
- **Glavne korišćene tehnike:** odigravanje uloga i zamena uloga.

DODI DA
TE ZAGRIM

MEJA
ZDRAVLJA
BEZ
SLOBODE

KUĆI
CENTR

SUSRET SA POKOJNIM DEDOM

- Muškarac u ranim tridesetim godinama želi da razgovara sa svojim pokojnim dedom. Protagonista je duboko emotivno pokrenut.
- Protagonista pita dedu: „**Da li je sve ovo vredno truda? Da li si ponosan na mene?**“
- **Zamena uloga:** Protagonista od dede dobija podršku i iskrenu potvrdu svoje vrednosti.
- Terapeutkinja predlaže „dedi“ da protagonistu poruči nešto što bi mu u ovom trenutku života moglo biti važno.
Iz uloge dede, protagonista sebi poručuje:
- „**Obnovi taj važan porodični odnos. Pomiri se s tom osobom. Nije važno ko će prvi pružiti ruku – važno je da razgovor počne. Život je previše dragocen da bismo ga provodili odvojeni od ljudi koje volimo.**“
- Scena se završava sa osećanjem olakšanja i obnovljene nade.

OBRAĆANJE PREMINULOM PRIJATELJU

- Protagonista, muškarac u pedesetim godinama, želi **da se susretne sa svojim najboljim prijateljem**. Želi da njegov prijatelj vidi neverovatno veliki i snažan protest koji se održava u njihovom gradu. To je za njega važan trenutak koji čezne da podeli sa prijateljem koji je nekada bio uz njega.
- **Protagonista govori koliko mu prijatelj nedostaje, posebno danas, jer su decenijama zajedno učestvovali u protestima**. Priča mu o svemu što se dogodilo nakon njegove smrti. Dok govori o gubitku obuzima ga duboka tuga.
- **Iz uloge preminulog prijatelja**, protagonista sebi upućuje reči **podrške i ohrabrunja** da ostane snažan, nastavi da protestuje ali i da se suoči sa izazovima u svom ličnom životu.
- Na kraju, protagonista pronalazi način da se oprostí od prijatelja.

OBRAĆANJE SVOM DEVEDESETOGODIŠNJEM DEDI KOJI PODRŽAVA VLADAJUĆI REŽIM

- Protagonistkinja, studentkinja stara oko 20 godina, **želi da se susretne sa svojim dedom. Važno joj je da je on razume i da „pređe na njenu stranu“.**
- Iz uloge dede, ona pita: Šta će biti posle, kakve će biti posledice i da li ćeš moći da završiš fakultet?
- Zamena uloga:
- Iz svoje uloge, obraća se dedi, objašnjavajući mu svoje razloge za protest i dodaje: „**Važno mi je da veruješ u mene i mog brata; mi smo tvoji direktni potomci.**“
- Još jedna zamena uloga:
- Iz uloge dede, protagonistkinja kaže: „**Sada ti verujem, ali se plašim budućnosti.**“
- Poslednja zamena uloga:
- U svojoj ulozi, sluša dedu i govori mu: „**Razumem da se plašiš budućnosti, ali ne može biti gore nego što je sada. Sve će se dobro završiti.**“

SUSRET SA MLADOŠĆU/MLADIMA

- Žena u kasnim pedesetim godinama, protagonistkinja, **želi da razgovara — ne sa nekom osobom, već sa samom Mladošću.** Bira pomoćni ego koji će predstavljati Mladost, seda naspram njega i započinje:
- **„Ove slike, ovi marševi... budite me iz dugog sna. A sa tim buđenjem dolazi i osećaj krivice — zbog društva koje smo vam ostavili, zbog toga što se nismo više borili.** Vi nas ponovo učite onome što smo zaboravili: kako da budemo ljudi. „Dobar dan“, „Hvala“, „Molim vas“. Ponovo uspostavljate nešto normalno.“
- Kada je terapeutkinja pita kako se oseća, kaže:
- **„I tužno i radosno.“** i nastavlja „Hvala vam, mladi, u ime svih nas koji smo, iz razloga koje više ne umemo da objasnimo, zaboravili kako izgleda normalan život. Sada nas vi podsećate na to.“
- **Zamena uloga. U ulozi Mladosti, shvata da je to glas i njene ćerke — koja je tamo, na protestima.**
- Ponovo menja ulogu i obraća se neposredno i Mladosti i svojoj ćerki: **„Volim vas. Dajem vam svoju snagu, svoje vreme. Hajde da ostanemo povezani. Oslonite se na mene.“** Grli Mladost.

SUSRET SA RODITELJIMA I UNUTRAŠNJIM DETETOM

Susret sa roditeljima

- Mlada žena, studentkinja želi da razgovarala sa svojim roditeljima, koji su prisutni na protestu. Uz pomoć dva pomoćna ega koji preuzimaju uloge njenih roditelja, zahvaljuje im na podršci i ljubavi, naročito tokom teških perioda.
- U zameni uloga, majka izražava ponos, dok otac, suzdržavajući suze, jednostavno kaže: „Tata te voli.“
- Duboko dirnuta njihovim rečima, protagonistkinja počinje da plače i grli ih oboje.

Susret sa unutrašnjim detetom (8–9 godina)

- Žena od 30 godina obraća se svom unutrašnjem detetu u psihodramskoj sceni. Iz pozicije svog odraslog Ja, pruža detetu utehu i sigurnost: „**Postala si sve ono o čemu si sanjala — veruj više u sebe.**“
- U zameni uloga, dete odgovara s radošću, ali je i moli: „Samo nemoj da me izgubiš iz vida.“
- Vraćajući se u ulogu odrasle sebe, obećava mu brigu i prisutnost: „Ne moraš da odrasteš — imaš pravo da budeš dete.“
- Protagonistkinja grli svoje unutrašnje dete, u trenutku isceljujuće povezanosti.

DVA SUSRETA S PREDSEDNIKOM

Protagonista

- Navodi da oseća frustraciju i nemoć zbog predsednikovog ignorisanja zahteva građana i njegovog dominantnog, agresivnog ponašanja. To izaziva bes i odlučnost da se predsednik pozove na odgovornost, uz nadu da će se suočiti s posledicama svojih postupaka i da će pravda biti zadovoljena.

Protagonistkinja

- Navodi da oseća gađenje i beznade jer smatra da do predsednika nije moguće dopreti. Izražava moralnu osudu i sažaljenje, ali i nadu da će građani uspeti da promene situaciju i budućim generacijama ostaviti bolje društvo. Istovremeno, želi da zatvori ovo poglavlje i nastavi dalje.

ŠTA SE DEŠAVA SA SETINGOM U SITUACIJI PROTESTA?

- **Seting psihodramske akcije se širi!**
- Od uobičajenog grupnog setinga, koji se najčešće odvija unutar zidova terapijske prostorije i obuhvata 8–10, a u nekim slučajevima i 50–100 ljudi, prelazimo u neuporedivo širi prostor. Granice tog prostora proširile su se tako da obuhvate specifičnu i izuzetno veliku grupnu situaciju, koja uključuje desetine hiljada ljudi i čitav centralni deo grada.
- **Scena funkcioniše na dva nivoa:**
- Ceo protest predstavlja scenu.
- Psihodramska akcija odvija se na sceni koja zauzima samo mali deo protestnog okupljanja — „**scena unutar scene**“!

BEZBEDNOST – EMOCIONALNA I PSIHOLOŠKA; PITANJE POVERLJIVOSTI

- Pre ulaska u psihodramsku akciju svaki potencijalni protagonista/kinja dobio/la je osnovne informacije o terapeutkinjama, o postupku i svrsi psihodramskog eksperimenta, osnovnim pravilima bezbednosti i kontaktima na koje nas, po potrebi, može dobiti u narednim danima i nedeljama.
- **Scena**
Psihodramska scena ima svoje granice — „definisan“ fizički prostor i visok nivo buke, koji zajedno stvaraju osećaj zaštićenosti. Samo terapeutkinje i pomoćna ega mogu da čuju reči protagoniste čime se omogućava poverljivost izgovorenog. Paradoksalno, osećaj intimnosti se brzo uspostavlja, omogućavajući protagonistima da se odvoje od svog okruženja i urone u svoj unutrašnji svet.
- **Publika**
Scena je sadržana unutar protesta kao celine, koju povezuju zajedničke grupne norme tolerancije, nenasilnog izražavanja, inkluzivnosti i solidarnosti. Protest „postaje“ proširena psihodramska publika, koja reprezentuje realnost i svedoči iskustvu pojedinca.

PROTAGONISTA/KINJA

- **Protagonista/kinja** uvek izranja iz grupne dinamike i grupnog procesa; zato psihodramska akcija nije isključivo rad pojedinca, već je i rad grupe i rad za grupu.
- Iz svega što nas okružuje i obuhvata, izdvaja se jedna osoba koja postaje protagonista/kinja na maloj sceni. Protagonista/kinja na maloj sceni izraz je i „glas“ čitave grupe, a u ovom posebnom slučaju reprezentujući protest kao celinu.
- Slično tome, protest kao kolektivni proces ima svoju dinamiku, emocionalnu energiju, zajedničke teme i ciljeve, kroz koje se izražavaju iskustva i težnje grupe kao celine.
- U tom smislu, individualni psihodramski proces i kolektivni proces protesta mogu se razumeti kao dva nivoa koja se međusobno prožimaju: **lično iskustvo dobija šire značenje u kontekstu kolektivnog iskustva, dok se zajednički doživljaji i težnje grupe mogu konkretizovati i postati vidljivi kroz iskustvo pojedinca.**

POMOĆNA EGA (LIČNOSTI) I TERAPEUTKINJE

- **Pomoćna ega** – oni koji preuzimaju uloge u akciji – služe protagonisti/kinji tako što odigravaju dodeljene uloge. Međutim, oni su i sami učesnici protesta, sa sopstvenim intenzivnim emocijama i mislima. Mogu da se identifikuju sa protagonistom/kinjom i da kroz to obrađuju sopstvena unutrašnja iskustva i postignu određeni stepen refleksivne distance, (da prepoznaju sebe u protagonistinom procesu) ili da steknu uvide preuzimanjem dodeljenih uloga.
- **Uloga terapeutkinja** – terapeutkinje istovremeno deluju na više nivoa: kao učesnice protesta i deo šire kolektivne grupe koja prolazi kroz proces katarze; kao terapeutkinje koje pružaju podršku drugim učesnicima protesta; i kao edukatorke za prisutne edukante/kinje.
- Profesionalno iskustvo i obrazovanje terapeuta/kinja oblikuju njihovu sposobnost da se nose sa pitanjima kontejninga i kontratransfera u ekstremnim situacijama.

NEPOSREDNI CILJEVI PSIHODRAMSKE INTERVENCIJE

Pružanje podrške u suočavanju sa preplavljujućim osećanjima kroz:

- **Verbalizaciju** složenih i međusobno suprotstavljenih **emocija** (npr. straha i besa, tuge i sreće, nade i beznađa, osećaja moći i nemoći, krivice i stida).
- Obezbeđivanje prostora i alata za **izgradnju kognitivnog okvira** koji omogućava razumevanje kako neposrednih, tako i nagomilanih intenzivnih emocionalnih iskustava i sadžaja.
- **Podrška za:**
 - Očuvanje sebe i brigu o sebi.
 - **Osvešćivanje unutrašnjih, ličnih tema** koje se mogu projektovati u grupno iskustvo.
 - Osećaj da su učesnici protesta saslušani, da neko brine o njima i da je neko svedok teškoća kroz koje prolaze.

CILJEVI PSIHODRAMSKE INTERVENCije: KATARZA INTEGRACIJE

- U ekstremnim situacijama, **emocionalna iskustva** mogu biti nekontrolisana i preplavljujuća, potencijalno praćena impulsivnim reagovanjem, ili se mogu ispoljiti kroz **reakcije bekstva** (flight) i **zamrzavanja** (freeze). U suočavanju sa takvim iskustvima mogu se aktivirati različiti psihički procesi i odbrambeni mehanizmi, poput disocijacije, poricanja, regresije, cepanja i izolacije afekta, dok se psihički distres može ispoljiti i kroz telesne simptome.
- Zbog toga je ključni cilj psihodramske intervencije bio da se protagonistima pomogne da ostvare „**katarzu integracije**“, u kojoj su se osećanja izražavala u sigurnom okviru psihodramske akcije i povezivala sa kognitivnim uvidima. **Time su se nastojale podržati snage Ega i njegovo funkcionisanje.**
- Psihodramska akcija bila je usmerena na to da se unutrašnja psihička iskustva, koja su mogla biti doživljena kao preteća, bezbednije istraže i da se **otvori prostor za njihovu moguću integraciju.**

MOĆ PROTESTA

- Posmatrano iz perspektive psihološkog razvoja, **nema istinske separacije i individuacije bez nekog oblika protesta.**
- Protest protiv ugnjetavanja od životnog je značaja, kako za mentalno, tako i za fizičko zdravlje.
- On pomera osobu **iz pozicije žrtve u poziciju aktivnog aktera**, koji može da zaštiti svoje lične granice i da se odbrani tako što će onima koji ih narušavaju reći „Ne“.
- On **razbija izolaciju i usamljenost** i uliva nadu.
- On pruža **snažan osećaj pripadnosti i svrhe** (mada se taj osećaj može i zloupotребiti ili se njime može manipulirati.)

Nadamo se da smo uspeli da pružimo podršku bar nekima od onih koji su tokom protesta prošli kroz duboka i intenzivna iskustva.

APPENDIX:

UNIVERZALNA DEKLARACIJA O LJUDSKIM PRAVIMA UJEDINJENIH NACIJA

▪ Član 3.

Svako ima pravo na život, slobodu i bezbednost ličnosti.

▪ Član 5.

Niko se ne sme podvrgnuti mučenju ili svirepom, nečovečnom ili ponižavajućem postupku ili kažnjavanju.

▪ Član 7.

Svi su pred zakonom jednaki i imaju pravo bez ikakve razlike na podjednaku zaštitu zakona. Svi imaju pravo na jednaku zaštitu protiv bilo kakve diskriminacije kojom se krši ova Deklaracija i protiv svakog podsticanja na ovakvu diskriminaciju.

▪ Član 8.

Svako ima pravo na delotvorni pravni lek pred nadležnim nacionalnim sudovima protiv dela kojima se krše osnovna prava koja su mu priznata ustavom ili zakonima.

▪ Član 9.

Niko ne sme biti proizvoljno uhapšen, pritvoren, niti proteran.

APPENDIX:

UNIVERZALNA DEKLARACIJA O LJUDSKIM PRAVIMA UJEDINJENIH NACIJA

▪ Član 10.

Svako ima potpuno jednako pravo na pravično javno suđenje pred nezavisnim i nepristrasnim sudom koji će odlučiti o njegovim pravima i obavezama, i o osnovanosti svake krivične optužbe protiv njega.

▪ Član 11.

1. Svako ko je optužen za krivično delo ima pravo da se smatra nevinim dok se na osnovu zakona krivica ne dokaže na javnom pretresu na kojem su mu obezbeđena sva jamstva potrebna za njegovu odbranu.

2. Niko se ne sme osuditi za dela ili propuštanja koja nisu predstavljala krivično delo po unutrašnjem ili međunarodnom pravu u vreme kada su izvršena. Isto tako ne sme se izricati teža kazna od one koja se mogla primeniti u vreme kada je krivično delo izvršeno.

APPENDIX:

UNIVERZALNA DEKLARACIJA O LJUDSKIM PRAVIMA UJEDINJENIH NACIJA

▪ Član 12.

Niko se ne sme izložiti proizvoljnom mešanju u privatni život, porodicu, stan ili prepisku, niti napadima na čast i ugled. Svako ima pravo na zaštitu zakona protiv ovakvog mešanja ili napada.

▪ Član 13.

1. Svako ima pravo na slobodu kretanja i izbora stanovanja u granicama pojedine države.
2. Svako ima pravo da napusti svaku zemlju, uključujući svoju vlastitu, i da se vrati u svoju zemlju.

▪ Član 19.

Svako ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja, što obuhvata i pravo da ne bude uznemiravan zbog svog mišljenja, kao i pravo da traži, prima i širi obaveštenja i ideje bilo kojim sredstvima i bez obzira na granice

APPENDIX:

UNIVERZALNA DEKLARACIJA O LJUDSKIM PRAVIMA UJEDINJENIH NACIJA

▪ Član 20.

1. Svako ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja.
2. Niko se ne može primorati da pripada nekom udruženju.

▪ Član 21.

1. Svako ima pravo da učestvuje u upravljanju javnim poslovima svoje zemlje, neposredno ili preko slobodno izabranih predstavnika.
2. Svako ima pravo da na ravnopravnoj osnovi stupa u javnu službu u svojoj zemlji.
3. Volja naroda je osnova državne vlasti: ova volja treba da se izražava na povremenim i slobodnim izborima, koji će se sprovoditi opštim i jednakim pravom glasa, tajnim glasanjem ili odgovarajućim postupkom kojim se obezbeđuje sloboda glasanja.

▪ Član 23. (stav 1. i 2.)

1. Svako ima pravo na rad, na slobodan izbor zaposlenja, na pravične i zadovoljavajuće uslove rada i na zaštitu od nezaposlenosti.
2. Svako, bez ikakve razlike, ima pravo na jednaku platu za jednaki rad. .

▪ Član 28.

Svako ima pravo na društveni i međunarodni poredak u kojem prava i slobode objavljeni u ovoj Deklaraciji mogu biti potpuno ostvareni.

